

Saioa Alkaiza

SORKUNTZAREN GOZAMENAREN BIDEA

HEROISMOAK GEHIAGO KONEKTATZEN ZUEN GARAI BATEAN, BAINA NIRI POPULISTA EGITEN ZAIT

Batzuen eta besteen zorionak jasota aritu gara Saioa Alkaizarekin Iruñeko Alde Zaharreko kaleetan barna, elkarrizketa hau egiteko momentuan. Besteen harrerak lagundu dio lortu berri duena kokatzen. Nafarroako Bertsolari Txapelketa irabazi eta astebetera, "liseriketa" eginda dator. Bertsoaz gain, gorputzez, identitateez, ertzez, hegemoniez eta diskurtsoez hitz egitera. Edo, agian, hori dena ere bada bertsoa.

 ANDER PEREZ DANI BLANCO

Astebete pasata, txapeldunago sentitzen zara?

Bai, sinesten hasi naiz. Lehen hodeietan nengoen, galduago, baina uste dut asimilatu dudala. Zoritxarrez, batzuetan, gure burua kanpo begiradatik ikusten dugunean ohartzen gara gauzekin. Uste dut, oihartzuna ikusita, edo feedbacka jaso dudanean, nolabait autorizatu dudala nire burua, eta pentsatu dut: "Bueno, irabazi dut; ez naiz inor baino gehiago, baina ez naiz inor baino guxtiago ere".

Eta bertsolariago?

Lehenago ere sentitzen nintzen, baina egia da azken bi urteetan lan handia egin dudala. Horretan eragin handia izan du,

batetik, Ahalduntze Bertso Eskolak, eta bestetik, nire inguruko bertso eskolak, Iruñerrikoak. Onartu diot nire buruari: "Bertsolaria naiz". Agian tristea da txapel bat jaso behar izatea zure buruari hori frogatzeko, baina uste dut bestela ere sentitzen nintzela bertsolari: txapelketan gustura gelditu naiz, eta final txarra eginda ere sentituko nintzateke. Bidearekin kontent nago; sortzaile sentitu naiz txapelketan.

Ia 20 urte behar izan dituzu honetarako.

Bai. 12 urterekin hasi nintzen, baina hasieran oso jolas modura. Bertsolaria arketipo bat izan da, inguru linguistiko zehatz batekoa, forma, gorputz, eta

pentsaera batekoa. Guk eredu bat jaso genuen, eta kostatu zait nire burua hor kokatzea, ez dut topatu eredu askorik; azken urteetan, askoz gehiago. Eta gus-tatu izan zaizkidan bertsokera hurbilago asko ere bai. Iruditzen zait bertsoa, historikoki, oso lotuta egon dela egia borobilekin, edo arrazoiketa kategori-koekin. Aldaketa handia egon da: azken Txapelketa Nagusian, adibidez, ikusi zen pertsonaia kontraesankorrakoak bilatzen zirela. Gaietan ere gauzak ez dira a edo b, zuri-beltzek toki gehiago dauka-te. Eta uste dut hori ikusi ahala nik ere balioetsi dudala nire burua. Zorionez, gaur egun badira bertsolari izateko mila modu. Gurea ere beste edozein bezain legitimo da.

Saioa Alkaiza Guallar

IRUÑEA, 1991

12 urterekin hasi zen bertsoan, Antsoingo Ezkaba ikastetxean ikasle zela. Hara joan zitzairen Estitxu Arozena bertsoaritzira irakastera; hain justu, orain, ia hogeit urtera, txapelari jantzi dion bera. Ikasketaz kazetaria, *Berria*-n eta Euskalerrria Irratian aritu da lanean. Egun, Nafarroako Bertsozale Elkartearen ari da, bertso irakasle. Bera da 2021eko Nafarroako Bertsozale Txapelketako txapelduna.

Zergatik ez zenuen zure inguruan halakorik topatzen?

Batetik, pentsa: txapelketan 30 bat bertsozale bagara, emakumeak zazpi izan gara. Bestetik, Nafarroan, finalean kantatzen zutenak, oso lotuta egon dira inguru oso-oso euskaldunekin. Ni ez nintzen bertakoa sentitzen, nahiz eta euskalduna izan. Ez nituen antzeko pertsonak ikusten; lagun minak bai, baina horiek ez dira iritsi finalera, ez dira fokupean egon. Nire inguruan Sarai Robles edo Irati Majuelo bezalakoak izateak frogatu dit gu ere bagarela batzuk, eta posible zela. Lotuta dago bizilekuarekin, generoarekin, eta baita estiloarekin ere. Guri kostatu zaigu, zeren eta bertsoa ez da bakarrik kantatzen duzun bitartean gertatzen den hori, bertsoa da oholtzara igo aurretik dauden elkarrizketak, eta jaitsi ostean sortzen diren harremanak. Ekosistema horretan kokatzea kostatu zait. Ez dut hau inongo biktimitasunik esan nahi: ez naiz inoiz kanpo sentitu, bertsozale bikainak ditut, eta oso zaindua eta maitatua sentitu izan naiz. Baina falta izan zaizkit antzekotzat neuzkanak.

Gorputzak zer eragin du horretan?

Askotan. Bi gauza guttiz dikotomiko eta kontrajarri balira bezala kokatu ditugu arrazoia eta gorputza. Eta bai, bertsoan ari zarenean ariketa intelektual bat egiten ari zara, baina hor pertsona ere bazara: egon zaitezke urduri, triste, kontent... Psikologikoki lan handia da, espazio publikoa okupatzen duzunean ikusgai jartzen zarelako. Eta espozizio horretara, segun eta nor zaren, ez zara berdina iristen: ez da gauza bera zis gizonetako heterosexual aberatsa izatea, edota beste mila kategorio gorputzeta.

Ahots mota bat ere lotu izan zaio bertsozalearen arketipoari. Ahots sendoa, indartsua, urratu gabea. Nola bizi izan duzu zuk hori?

Ni ez naiz bereziki belarri ona daukan pertsona, ez naiz bereziki ona intonatzaren, ez ditut doinuak segituan harritzen. Ahots ona baduzu, presentzia ere aintzat hartzen da. Baina zer da

ahots ona izatea? Zeinenak balioesten dira? Niri, pertsonalki, kostatu zait, eta garai batean izan dut konplexu gehiago. Baina landu dut, eta egin dut ahalduntze ariketa bat. Komunikazio ekintza bat den heinean, ahotsa oso inportantea da, baina ahots bat baino gehiago ere izan daitezke baliagarri. Hor nire burua autorizatu dut. Bestalde, lan egiten dut: pasatzen zait bertso eskolan, doinu berriekin; onartzen dut egunean bertan ez dudala doinu hori menperatuko, baina pasako dudala aste bete entzuten. Ez dut etsitzen. Ahotsarena oso lotuta dago autopertzepzioarekin eta segurtasunarekin ere: geroz eta urduriago, orduan eta itxiago zintzurra, orduan eta gehiago nabaritzen da segurtasun falta. Batzuetan ez da hainbeste ze ahots duzun, baizik eta horrekiko zein kokapen hartzen duzun.

Aurreko hiru txapelketetan, finalaren ataritan gelditu zinen. Izan zenuen txapelketaren bidean amore emateko tentaldirik?

Bertsoan oso ongi pasatzen dut, nire zaletasun handiena da. Txapelketetan ez dut emaitza brillanterik lortu, baina bertsoak eman dizkit bizitzako lagun onenetako batzuk, sozializazio espazio handiak, hausnarketa pila bat, lana... Beste mila tokitatik asebate nau. Aurreko txapelketan somatzen nuen bertso maila onean nengoela, agian urduriago, baina banuen nahia zerbait aldatzeko. Eta amaitu zenean neke handia etorri zitzaidan. Iruditzen zait bertsoa sobera alderatzen dela kirolarekin: ematen du une zehatz batzuetan, batez ere gaztaroan, kolpeak eman behar dituzula, eta ematen ez badituzu, pasatzen zaizula trena. Nik ez dut horretan sinesten. Uste dut bakoitza iristen garela iristen garen tokira ahal dugunean, edo lan egin dugunean. Oso kontent nago heldu naizen tokira orain heldu izanaz, iruditzen zait zentratua nagoela, bertsozale gogotsu. Beti da sorkuntzarako momentua, edozein pertsona bizitzaren edozein momentutan sortzen ahal du, eta beti izanen da interesgarria. Hori pentsatzen dut %200ean.

Eta uste dut hori sinetsita norbera ere asko indartzen dela.

Zein izan da zure motibazioa bertsolaritzaren bidean aurrera egiteko?

Uste dut aurrera segitzeko arrazoa izan dela sorkuntza taldean egin dugula. Bertsolaritza, niretzat, sorkuntza kolektibotasunetik eta horizontaltasunetik ulertzea da, jakinda edozeinek ematen ahal dizula zerbait. Batera sortze hori magikoa iruditzen zait. Eta pertsonalki, bertsoa da nire abstrakzio momenturik handiena. Bertsotan ari zarenean, zure problema, nahi eta desiorik handiena hor gertatzen da. Asko gozatzen dut egote hori, nire problemarik handiena *-itz* amaitzen diren hitzak aurkitzea izatea. Horrek beste guztitik abstraitzen nau, lur hartzen laguntzen dit. Beste jende batek egingo du *mindfulness* edo yoga. Niri horrek antsietatea ematen dit. Bertsolaritzak, aldiz, unean unekoa bizitzen laguntzen dit.

Ataritan gelditutako hiru final horietan, hain justu, ez zen emakumerik izan. Sentitu izan duzu zure burua ordezkatzear gain, emakumeak ere ordezkatu behar izatearen pisurik?
Ez, nik hori ez dut kontuan hartu izan.

Jende askok esan dit: “Ze ongi, emakume bat finalean. Eta nik esaten dut: “Bai, eta zazpi gizon”. Eta zazpi gizon horiei ez zaie nabarmentzen gizonak direla. Noski, ulertzen dut gutxi garela, zerbait egin behar dela gehiago izan gaitezen eta ahalik eta aniztasun handiena egon dadin, baina presio hori ez dut nire gain hartu. Bestela, sortzaile bezala, egiten dudanak baino gehiago markatuko ninduke etiketa horrek, ezingo nuke aske sortu. Gainera, ez da hainbeste emakumeak falta direla, baizik eta zergatik garen txapelketan %20, zergatik dauden gizonen bakarrik osatutako bertso eskolak, zer gertatzen den bertso sisteman hori guztia gertatzeko. Finalean bat egonda ez da deus aldatzen, erroko aldaketa bat behar da.

Eta plazan, sentitu izan duzu inoiz kuota betetzen ari zinela?

Gauza gehiagorekin ere bai: nafarraren kuota bete dut, emakumearena... Konplikatu da, saioetan aniztasuna islatu dadin nahi dugulako, baina aldi berean ez dugulako kuota bat izan nahi. Baina ulertzen dut beste batzuk ere deitzen dituztela gazteak direlako, edo, kantatu dutelako, demagun, euskararen inguruan, eta orduan deitzen dituzte euskararen inguruko ekitaldi baterako. Bertsolaria etiketa batzuekin markatzen da,

Azken hitza

TXAPELKETAREN KARRATU ETA BOROBILAK

“Egia da txapelketa karratuegia dela, erregulartasuna asko saritzen dela, eta akatsa asko zigortu. Baina egia da ere sortzen duela plaza mota bat, entzule asko baten dituen: Iruñean 1.700 lagun elkartzera, sinbolikoki, garrantzitsua da. Txapelketa tsunami bat da, eta gero gelditzen dira olatu txikiak. Adinez ere azken urteetan Nafarroako finala berri du, Illarregi anaiak sartu direnean, eta eskerrak. Gazteteak asko egin du, publikoak eskatzen ditu gauza diferenteak. Lehengoa ere egon behar da, denaren arteko batuketa izan behar da. Azkenean, bertsolaria gustatzen zaizu, hein handi batean, baldin eta zure burua berearengan islatuta ikusten baduzu”.

eta antolatzaileek etiketa horiekin funtzionatzen dute. Nahiago nuke sortzaile bezala deitua izan, baina munduak ez du agian horrela funtzionatzen. Ezin duguna egin da beti kuota batengatik deitzen gaituztela pentsatu: zu zarelako ere deitzen zaituzte. Hori ezin da izan bizkarrean hartzen dugun zama bat.

Txapelak aska zaitzake etiketa horietatik? Edo beste bat ezarri?

Nik ez nuke nahi txapela pisu bat izatea. Batzuk galdetu didate sentitzen ote du dan "txapeldunaren ardura". Ni ez naiz oso interpelatua sentitzen halakoekin. Bakoitzak erabaki behar du bere bidea, ez dago txapeldun izateko formarik. Zer da txapeldun izatea? Bertsokerak daude, bertsolariak, plazak, tokiak... Ez dakit txapelak askatuko nauen etiketatik. Etiketa bat gehiago da: "Txapelduna". Nahiko nuke etiketa horiek guztietatik kanpo taldean aritu, taldekideekin batera gauzak birpentsatu, eta nire buruarekin bide bat egin. Hobetzeko asko daukat.

Nolakoa da zure bertsojera? Gaien atzeko gaiiei begiratzen diezula aipatu izan duzu...

Nik ez dakit bertsojera zehatz bat daukadan. Baina egia da gauza oso kategoriko, borobil eta erredundanteak ez zaizkidala

interesatzen, halako bukaera potoloei ihes egiten saiatzen naiz. Horrek ez du esan nahi momentuan ez dudarik potolokeria bat botatzen. Baina, gaia entzun, eta bertsoa ahalik eta errealena izan dadin saiatzen naiz. Uste dut heroitasunak gehiago konektatzen zuela garai batean, baina, puntu batean, populista egiten zait. Sortzaile bezala, interesgarria egiten zait gauza bat entzun eta hori kontraesantara nola eramán daitekeen pentsatzea. Behar denean sartu ur handitan, baina ez bada behar, ez egin debaldeko dramarik.

Zure jardunean nabari da diskurtso politiko bat eransteko asmoa ere.

Ez da bila noala ere. Baina denak du atzean konstruktio politiko bat. Bertsoan teknikak ez nau hainbeste harritzen. Gustatzen zait, baina askoz gehiago iristen zait mezua. Nik, azken urteetan, lanketa handia egin dut teknikan, baina batez ere teknika izan dadin erreminta bat, mezua heldu dadin.

Ertzak eta bazterrak aipatu zenituen zure azken agurrean. Zu ertza zara?

Ni pribilegiatua naiz gauza askotan, eta oso kontzientea. Botereak, batzuetan kokatzen gaitu periferian, eta beste batzuetan hegemonian. Kontziente izan behar gara nondik kantatzen dugun, zeri

eta zein helbururekin, eta nondik erabiltzen dugun boterea edo zapalketa. Beraz, ertza naizenik ez nuke esango. Esango nuke kokatzen naizela bertsoan ikusaraziak izan ez diren kategoriatzuetan, baina ez naiz, inondik inora, bazterreko sentitzen. Agurra aprobeztxatu nahi nuen normalean bistaratzen ez diren gauza batzuk bistartzeko, izan LGTBIQ+ mugimendua, edo erdaldunen seme-alabak. Baina kontziente izanda pribilegioak ere pila bat dauzkagula: hor gauden gehienok kapital kultural jakin bateko pertsonak gara, ikasketadunak, zuriak, paperak dauzkagunak.

Aurreko batean Ane Labakak *Berrian* argitaratutako *Beltzak* artikulua aipatu zenidan, oholtzan ez dauden gorputz eta identitateen ahoetatik kantatzeari buruzkoa.

Iruditzen zait hau dela bertsolaritzak egun daukan eztabaida handienetako bat: zeri kantatu, eta nondik. Xilabako finalaren ostean asko komentatu zen: hiru pertsonak hartu zuten migranteen papera, eta bik transexualarena. Bertsoan pertsona arrazializatuak ez badaude, zilegi da guk haien ahoetatik kanta dezagun? Baina noski, zilegi da gasolindegiko emakume prekario adindun baten ahotik kantatzea? Non dago fikzioaren

muga? Ze fikzio gorpuztu dezakegu, eta zer helbururekin? Efektistak izan nahi dugu, eta orduan geroz eta pertsonaia zapalduagoa hartu? *Temazo* bat da, eta zalantza handiak eragiten dizkit.

Iruñea ertza da?

Ez. Iruditzen zait toki euskaldunagoetan bizi diren euskaldunek exotizatzen gaituztela, baina niretzako toki guztiz bizigarria da, eta euskaldunok normaltasun osoz bizi gara Iruñerrian. Legeek ukatzen digute tokia, eskubideak ukatzen dizkigute, hori zalantzarik gabe. Baina ertza, normalean, hegemoniak kokatzen du. Gu ez gara inorentzako anekdota bat, edo aitakeriaz tratatu beharreko euskaldunak. Gu euskaraz bizi gara normaltasun osoz, hautu politiko kontziente bat eginda, eta erresistentzian, zapaldu nahi gaituzten hizkuntza murrizketa batzuen aurrean. Baina inondik inora ez da ertza.

“Ongi egiten duzu euskaraz Iruñekoa izateko”.

Hori ere askotan aipatu izan didate bertsoan. Eta esaten dudanean Iruñekoa naizela, arbaso bila hasten dira. Nik familia osoa dut erdalduna, anai-arrebak kenduta. Uste dut euskaldunberri-euskaldunzahar eskema horrek ez diola erantzuten gaur egungo euskaldunon errealitateari. Gaur egun euskaldunok mila eratakoak gara, eta uste dut badela garaia hori birpentsatzeko, bestela eskema zaharkitu batean ari gara, eta karikatuzatu besterik ez dugu egiten.

**“
Kontziente izan
behar gara nondik
kantatzen dugun, zeri
eta zein helbururekin,
eta nondik erabiltzen
dugun boterea edo
zapalketa”**

**Erdaldunon seme-
alabak aipatuta,
transmisio mota
berezi bati egin zenion
erreferentzia. Izatez
haiena ez zena, edo
ez zutena, eman digute
guraso askok.**

Bai, eta askok, jakinda badela norberak bere garaian jaso ezin izan zuen zerbait: “Niri ukatutako zerbait da zuri transmititu nahi dizudana”. Eta hori dena oso forma politizatuan, jakinda euskarak zer egoera bizi duen Nafarroan, eta ez dela kasualitatea erabilera

galtzen joan izana. Hemen lan handia egin da hurrengo belaunaldiak euskalduntzeko, eta helduek beraiek haien burua euskalduntzeko, alfabetatzeko. Batzuek esaten didate: “Zu zara erdal-dunen alaba eta...”. Ez, ni eta nire lagun guztiak. Ez da gauza batere arraroa.

Bertso irakasle gisara zabilta. Bertsozale Elkartearen askotan aipatzen da bertsoa ez dela helmuga bat bere baitan, euskararentzako bide ere izaten ahal dela. Zuk hori ikusten duzu?

Bai. Uste dut bertsoaritzak Euskal Herriaren eta euskararen inguruko kontzientziario maila bat ematen dizula, niri, pertsonalki, beste ezerk eman ez didana. Herri kontzientzia izateko bide handi bat izan da, eta ez hori bakarrik: euskalkiak, hitzak, esamoldeak, herriak ezagutzeko bidea ere izan da. Niri ez zait arrotza egiten Euskal Herriko herrietara joatea, muga ez dut muga sentitzen. Niri ez dit nagikeriarik ematen kotxea hartu eta ez dakit nora joateak, sentitzen dut etxean egongo naizela Euskal Herrian banago. Eta uste dut horren kontzientzia bertsoak eman didala. ●

Zientzia eta irudimena, etorkizuneko giltzak

CAF
ELHUYAR
SARIAK
2022

Oinarriak:
cafelhuyarsariak.elhuyar.eus
Lanak bidaltzeko azken eguna:
2022ko otsailaren 12a

Antolatzaileak:

CAF

elhuyar
ezagutuz aldatzea

Babeslea:

NEIKER

